Het Nationaal Museum vormen we tezamen

Bongó

Het XXII Festival del Caribe, dat van 3 tot 9 juli 2002 in Santiago de Cuba, plaatsvindt, wordt dit jaar opgedragen aan de Nederlandse Antillen, Aruba en Suriname. Een goede gelegenheid om stil te staan bij het cultureel erfgoed dat via Cuba op de Antillen terecht kwam. Daaronder vallen drie muziekinstrumenten: de tres, bongo en de marimbula.

Een uitgeholde boomstam, een lapje leer erop, vastgemaakt met splinters uit hardhout. Zo moeten de eerste trommels in Cuba er ongeveer uit hebben gezien. Later worden twee trommels, als een huwelijk tussen man en vrouw, met elkaar verbonden tot één instrument: de bongó.

Alleen al de naam van het trommelpaar verraadt de Afrikaanse oorsprong. Bongó komt waarschijnlijk van *ngombo* of *mbongo*, dat in de Bantú-talen ook staat voor 'waren, schatten, eigendommen'.

De trommels van de bongo zijn er in allerlei vormen. Rond als een buis of cilinder, taps toelopend of als een kegel.

Een ding hebben ze gemeen:

de opening aan de onderkant van de klankkast.

Instrumentenbouwers gebruiken bij voorkeur cederhout. Maar ook mahonie, eik of het hout van de avocadoboom. Behalve al dan niet op natuurlijke wijze uitgeholde boomstammen, leent het hout van oude vaten zich als element voor de klankkast van de bongó. Maar er worden ook nieuwe duigen gemaakt, speciaal voor muziekinstrumenten. Lijm en een metalen band zorgen ervoor dat de ronde constructie hecht. En tegenwoordig zijn er ook klankkasten van kunststof en aluminium.

Twee trommels, innig met elkaar verbonden. Als een man en vrouw. De kleinste met de hoogste toon loopt in het muziekspel steeds voorop en krijgt de koosnaam *macho*. De grotere, de *hembra*, het vrouwtje, volgt, maar met een zwaarder geluid. Over iedere trommel wordt een vel gespannen. Het is de gedroogde huid van een koe of van een schaap en minder vaak van een hert, paard of wild zwijn. Maar de moderne bongó wordt ook wel bespannen met nylon, polyethyleen of ander synthetisch materiaal. Traditionele instrumentenmakers spijkeren het vel vast langs de bovenrand van de klankkast: de 'Bongó Cubano'. De muzikant stemt de trommels door het vel te verhitten met een kaars of laat de bongó even in de zon 'opwarmen'. Vlak voor het spelen wrijft hij, ook als opwarmertje, met zijn handpalmen over de membranen. Volgens een andere oude methode wordt het vel aan de bovenrand van de klankkast vastgesnoerd met een dik touw.

Het vel wordt nat gemaakt, rekt uit en kan dan worden glad gestreken en gespannen door de keggen een voor een verder naar binnen te slaan.

Maar sinds de jaren veertig zijn bongó's makkelijker te stemmen met behulp van spanringen en spanbouten. De bovenste ring drukt het vel tegen de klankkast. Aan de ring daaronder zijn metalen 'oortjes' of moeren bevestigd. Het vel spant zich door de moeren met een spansleutel, beetje bij beetje, aan te draaien.

De muzikant stemt de twee trommels van zijn bongó 'op het gehoor'. Maar welke toonhoogte hij ook kiest, de lagere toon is gereserveerd voor de grotere trommel, de hogere voor het kleinere maatje.

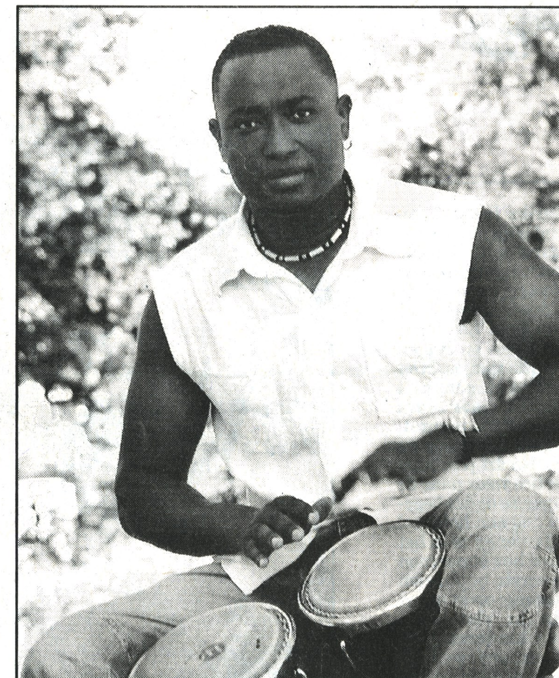
Vroeger werden de trommels aan elkaar verbonden met touw, een strook leer of een lap textiel. Dan hangen ze aan weerszijden over het rechterdijbeen van de bespeler, de *bongosero*. Daarna werden de twee aan elkaar vastgemaakte trommels, tussen de dijbenen geplaatst. De muzikant zit op een stoel, iets naar voren gebogen met zijn onderbenen gespreid, voeten steunend op de grond, de bongó tussen de knieën. Muzikanten die zich tijdens het spelen willen verplaatsen, haken het instrument ook wel aan hun ceintuur.

Hoe de bongó wordt bespeeld, verschilt van muzikant tot muzikant. „De bongosero kan er eigenlijk alle kanten mee op." Hij heeft de keuze uit een rijke schakering van ritmische mogelijkheden en klankkleuren: slaan of wrijven, doffe of scherpe klanken, met een of twee, drie of vier vingers of met de handpalm. De bongó is niet meer weg te denken in de 'conjuntos del son', waarbij instrumenten van vroeger, zoals de gitaar of tres en de marimbula, zijn vervangen door de piano en bas, en de trompet is toegevoegd.

Een roffel op de macho, dan op de hembra, dan weer terug naar *el toque martillo*, het karakteristieke bongoritme van de 'son'.

De muziek bereikt Havana rond 1909, vanuit de bergen in het oosten van het eiland, waar de bongo al te horen was in de voorloper van de son, de *changui*. Ruim een decennium later heeft 'de parel van de Cubaanse muziek', niet alleen Cuba, maar het hele Caribische gebied veroverd. En het duurt niet lang of ook Curaçao heeft zijn eigen 'gran bongoseros'. Voor zover bekend brengt Yuchi Kirindongo, die later furore maakt in de volksband 'Conhunto La Fama', de bongo naar Curaçao. Kirindongo werkt, zoals zoveel Curaçaoënaars in die tijd, een aantal jaren in Cuba. In 1929 komt hij terug naar zijn eiland, als een virtuoze muzikant én met zijn bongó!

De eerste muzikale groepen die in de jaren dertig van de vorige eeuw Cubaanse muziek op Curaçao vertolkten werden denigrerend 'Banda di Bongó' genoemd. De bongo is nu niet meer weg te denken uit de dansorkesten van ons land.

Ernie Gregorius, een van de deelnemers aan het komende XXII Festival del Caribe in Cuba, op zijn bongó.

Bronnen:

Helio Orovio, *Diccionario de la Música Cubana, Cuba, La Habana, 1992.*

Huib Billiet, De klank van de houten druppel (Muziek op Cuba), België, 1988.

S. 'Yapi' Martijn, *Kòrsou Musikal*, 1e tomo (dékada 30,40 I 50), Curaçao.

Centro de investigación y desarrollo de la música Cubana, Instrumentos de la música folclórico-popular de Cuba.

Manuel Alvarez Nazario, 1974, *El elemento afro negroide en el español de Puerto Rico*, Olavo Alen Rodriquez, Géneros de la música Cubana, 1977

Tekst: Eva Breukink. Foto: Prince Victor.

De serie 'Het Nationaal Museum vormen we tezamen' verschijnt ook in Extra en The Daily Herald. Reacties op en suggesties voor bijdragen zijn van harte welkom. U kunt het Nationaal Archeologisch-Antropologisch Museum (NAAM) bereiken op de Rouvilleweg 7, telefoon (09) 462.1933, fax (09) 462.1936 e-mail: naam@curacao.com Vorige bijdragen zijn ook te lezen op onze, door ICU gesponsorde, website www.curacao.com/naam.